

wustzijn en kennis van wat om hem heen onder zijn mede-engelen, en voor zooveel noodig van wat op aarde onder menschen geschiedt. Zonder toch te beslissen, in hoever de kennis der engelen geheel ons menschelek aanzijn op aarde omvat, staat toch vast, dat ze bij hun verschijningen, geheel op de hoogte zijn van den toestand te midden waarvan ze optreden, en van oogenblik tot oogenblik merken, wat er om hen heen geschiedt.

Maar in dit *persoon zijn* van de engelen ligt in de tweede plaats nog iets anders, waarop gelet dient te worden; er ligt namelijk ook in, dat *niet alle engelen gelijk zijn*. Onder ons menschen komt de persoonlijkheid daarin vooral uit, dat we iets eighen zijn, iets wat ons een eigen karakter verleent bezitten, en een trek in ons wezen vertoonen, die ons van andere personen onderscheidt. Geen twee menschen zijn volkomen aan elkander gelijk, en juist uit die ongelijkheid wordt de wrijving des levens geboren. Maar zoo ook moet van de engelen beleden, dat elke engel een eigen persoon is, van zijn mede-engelen door een eigen wezenstrekk onderscheiden. De engelen zijn voor God niet een onafzienbare massa van hemelsche koelies, als we ons zoo mogen uitdrukken, die, door elkander, onverschillig op wien het valt, voor allerlei dienstgebezigt worden; maar gelijk de diensten verschillend zijn en uiteenloopen, zoo ook loopen uiteen en zijn verschillend de gaven en talenten, die God in zijn engelen hoofd voor hoofd, en engel voor engel inschiep. Het anders te vatten zou geheel tegen de analogie van Gods schepping ingaan. Waar reeds elke bloem een andere variatie oplevert, en in het dierenrijk zang en pluimage vogel van vogel onderscheiden, en God de sterren één voor één *bij name* roept, omdat Hij alleen hun bestemming kent en Hij sterk is van vermogen, hoe ware het dan denkbaar, dat alleen in de wereld zijner hemelsche geesten het doodsche der eenenheid en het matte der eenvormigheid zou heerschen? En raadpleegt ge de Heilige Schrift, dan bewijzen u reeds de velerlei namen van Serafs en Cherubijnen, van Engelen en Aartsengelen, van Tronen en Heerschappijen, hoe er in de engelenwereld van verre aan geen eenvormigheid mag gedacht worden. En als ge dan de enkele verschijningen raadpleegt, en u zelfs de namen van enkele engelen fluisteren hoort, en elke engel die verschijnt, op een eigen toon en als in eigen taal hoort spreken, dan is alle twijfel voor u opgeheven, en weet ge hoe ook in de engelenwereld daarboven, niet minder rijk dan in de menschenwereld hier op aarde, die eindeloze verscheidenheid heerscht, waarin het God bekleid heeft, de weelde zijner almacht te doen schitteren. Hoe zeer we dan ook op een afstand van het leven der engelen staan, toch mogen ze nooit voor ons besef tot een gemengde massa ineenvloeien. Elke engel is er één; en het is in de veelheid der hemelsche eenlingen, dat de heerschare Gods haar kracht bezit.

„Ben ik een Vader, waar is mijn eere?”

Een soon zal den vader eeren, en een knecht zijnen heer; ben ik dan een vader, waar is mijn eere? en ben ik een heer, waar is mijn eere? zegt de Heere der heerschaars (tot u, o priesters, verachters mijns naams! Maar zij zegt: Waarmede verachten wij uwen naam? Mal. 1:6.

Uw God te dienen en uw God te eeren, is volstrekt niet hetzelfde.

Wie dient is in dien dien knocht, en volbrengt zijn knechtchap door stijf te gehoortamen en te volbrengen al wat hem is opgelegd.

Vandaar dan ook, dat in dien dienst van den Heere onzen God, dat knechtchap op den voorgrond staat. „Dienstknecht des Allerhoogsten” te wezen is een eereitel, en „knecht Gods” staat zoo hoog, dat het aan alle engelen en menschen, met den Middelaar Gods en der menschen gemeen is. „Ook de Middelaar heeft de vlijdenis knecht Gods”.

In onze taal is bij het benoemen van den hand die ons aan God bindt, dat dienen van God zelfs derwijs op den voorgrond getreden, dat „Gode-dienst” er de naam voor geworden is, en het veel schooner woord van Gods-*vrucht* er geen stand voor hield.

Want wel poogden onze vaders in de dagen der Reformatie, toen de Gods-*vrucht* weer dieper dan het dienen ging, er den naam van *Religie* voor in de plaats te stellen, een naam die niet op het dienen, maar op het eeren van God wijst. En zoo spraken zij dan ook, en spraken wij nog vaak in onze kringen van Christelijke religie en Gereformeerde religie; maar in het algemeene volksbesef drong die edeler naam niet door.

De groote massa weet van niets anders noch van iets hoogers, dan om God te dienen; iets wat ze dan gemeenlijk nog verlaagt tot een doen van zijn *plicht*, om zoo alle religie in dwangnaden *deugd-betoging* te doen verzenken.

En toch, hoe uitnemend ook plichtbetrachting en deugdopvoering zijn mogen, bijaldien ze de rijpe vruchten zijn, die aan de plant des geloofs gepikt worden, op zich zelf, los van die plant, kunnen ze nooit het gemis der echte religie vergoeden.

Zeker, het is uw plicht, dat ge het gebod doet, maar op beding, dat ge Hem, die u dat gebod geeft, eert.

Elk vader onder u, die drie, vier, of, zoo ge hoort, kinderen had, die nooit misgingen of nooit misdaaten, maar die hem nimmer aanhingen, nooit eerden, noch hem ooit hun kinderlijke liefde betoonen, zou immers dien ander bekliden, wiens kinderen nu ja wel niet zoo exemplair zoet en braaf waren, maar die met hun vader dweepten en hem op 't hart droegen en aan hem verkleefd waren met hun beste liefde.

En nu gaat wel niet die tegenstelling, maar wel die regel ook bij den Heere onzen God door.

Heel brave menschen, maar die niet talen naar Gods verborgen omgang, zijn Hem een sametoot en een beleediging zijner liefde.

En daarom roept en klaagt de Heere zoo

roerend schoon bij Maleachi: „Ben Ik een Vader, waar is dan mijn eere?”

Wat nu die *eere van God* is, komt uit, zoo ge op twee dingen let, ten eerste op het *verheft huldbeetoon*, en ten andere op de *verheftheid der ziel*.

„Lof betaamt den oprichte”, zegt de Schrift. „Tot loven wekt ze mensch en engel op. „Looft den Heere, geeft Hem de eere zijns Naams!” is de roepstem die door heel het heilig Testament gaat. En Gods naam al grooter te maken is het volklijk accoord, dat aan menschen tong en engelenstem ontlokt wordt.

Want wel komt de overgestellike mensch, in zijn ongezonde mystiek hertogen op, en vraagt u, of het dan voor God niet alleen op de roerselen van het hart aankomt, en wat voor God den Heere nu die uitwendige lof en die prijs met luider stemme beteekent; maar zijn standpunt is vals en druisht in tegen de scheppings-ordinantie die ons *ziel in libaan* schiep.

Natuurlijk, lof op de lippen *zonder prijs* in het hart is 's menschen psalm tot den zang van den leeuwrik verlagen. In den lof der lippen moet het hart uitvloeien. Maar nooit mag het hart zich inbeelden, dat de svarren der lippen voor God zonder betekenis zijn.

Gelijk reeds onder menschen huldbeetoon aan wat in hoogte en in eere is, als eisch wordt gesteld, zoo eischt ook de Heere uw God van u, dat ge Hem loven, dat ge Hem bekliden, dat ge Hem prijzen, dat ge Hem danken, dat ge Hem aanbieden zult.

Het is een onvroome intimiteit, die u niet voegt, zoo ge waant, dat uw liefde voor uw God, u ontslaat van de eerbiedenis.

Lees het maar in de Openbaring, hoe zelfs in den hemel der hemelen, waar de liefde volmaakt is, het offer op het altaar des Heiligen onveranderlijk uit liefde *en lof* gemengd is.

Maar hierin hebt ge gelijk: in die uitwendige eerbiedenis gaat de eere van uw Vader die in de hemelen is, niet op.

Ben Ik een Vader, zoo vraagt de Almachtige, waar is dan mijn eere? In de eere uwen God geboden, moet dus ook het kinder-element tot zijn recht komen, door het huldbeetoon, dat op zichzelf koud blijft, te verwarmen en te doorvloeiën met de *zielverheftheid der kinderlijke liefde*.

Er is ook in deze eere Gods een middelpunt *uitvloeiende* en een middelpunt *zoekende* kracht werkzaam.

Een besef van diep ontzag en hulde, dat u zou doen uitroepen: „Heere, ga weg van mij, want ik ben een zondig mensch.” Een beven voor zijn woord en een sidderen voor zijn heilige majesteit.

Maar ook een diepgaand besef van aanblijfsverleeftheid. Een trekken van het hart naar den Eeuwige. Een niet kunnen rusten eer zijn heilige gemeenschap gevonden is. Een dorsten naar uw God, gelijk het hart dorst naar de waterstroom. Een uitgaan met heel uw ziel naar zijn verborgen omgang.

En dit nu is het tweede stuk van de eere die uw God *als Vader*, en *omdat Hij Vader* is, toekomt.

De eisch van het Vaderhart, dat welbehagen heeft en neemt aan de liefde van zijn kind, en waar het *alleen* aan geldt aan de uitvloeiende liefde van zijn *volk*.

Een liefde waarin we altoos te kort schieten; die op aarde steeds een klein beginnel van wat het zijn moet blijven zal; en die om haar ongenoegzaamheid de geestelijk dieper ingeleiden altoos weer beschaamt.

En waar nu die twee, dat huldbeetoon der eerbiedenis in lofzang en aanbidding, en die *zielverleeftheid der liefde*, op elkaar inwerken, daar, maar ook daar alleen, is *lof en liefde* ten offer gemengd, en ontvangt onze Vader die in de hemelen is, hoe gebrekkig dan ook, iets althans van zijn eere.

Maar bij deze twee stukken komt nu nog een derde, *afbeelden*, stuk bij, dat even beslist de eere van God als Vader raakt.

God de Heere heeft toch een *afbeelding* van zijn eigen Goddelijk Vaderschap in het vader-zijn van den mensch gelegd.

Hij had de procreatie van ons geslacht ook op andere wijze kunnen verordeneeren, zoo dat nooit een eenig mensch vader geworden ware.

Maar zoo verordeneerde Hij het niet. God maakte den mensch vader, door zijn ordinantie voor de voortplanting van ons geslacht. En nu nog, voor zooveel er menschen zijn, aan wie God het schone kind te verwekken, was het onze God *die ze vader gemaakt heeft*.

Dan spiegelt Hij in zulk een mensch het beeld van zijn eigen Goddelijk Vaderschap af, en wil en eischt, dat wij in dit afgebeelde vaderschap zijn *oorspronkelijk* Vaderschap zullen eeren.

Daarom dus moet een kind zijn vader eeren. Niet om de huiselijke orde te bewaren. Niet omdat zijn vader hem onderhoudt. Niet omdat vader de oudere is. Maar omdat in de eere aan vader te bewijzen, onze Vader in de hemelen zijn eere moet ontvangen.

Als ik een officier zijn epauletten afrik, misdoe ik niet tegen hem, maar tegen den koning, die hem die epauletten, als teeken van zijn macht op de schouders hechtte. En zoo ook, als een kind zijn vader eere en hulde onderhoudt, tast het niet den zondigen mensch, maar randt het God aan, die de afschuw van zijn Goddelijk Vaderschap op hem liet afstelen.

Uw vader en moeder te eeren, is in hen uw God te eeren.

En wie zegt vroom te zijn, en tegen het vijfde gebod ingaat, ontrooft zijn God met de linkerhand, wat hij met de rechter op zijn altaar offerde.

Doch ook wie vader op aarde is, ziet zich in dat stuk der eere Gods een hoogst ernstigen eisch gesteld.

Ge kunt het Vaderschap Gods in uw eigen vaderschap over uw kinderen schoon en sprekend, maar ge kunt het ook onoozig en vals afspiegelen.

Dan ontstaan die harde toestanden, dat ge uw kinderen niet tot eerbetoen en liefde ontlokt, maar strijd in ze wekt, strijd tusschen den afkeer van uw persoon en de eere die ze aan uw waardigheid als vader schuldig zijn.

De heilige apostel noemt dat zijn kinderen tegen. Te eischen: ge moet mij eeren, en in middelen ze prikkelen; om u te verachten, of althans te minachten.

Iets wat voor het kind zeer zeker nooit het vijfde gebod ophiet. Dit blijft onwrikbaar als een rots staan, gelijk alle Gods geboden. Maar wat voor uw kind een zware verzoeking tot zonde wordt. Een verzoeking die van u uitgaat, om uw kind te verdoerven.

En daarom wie vader of wie moeder is, heeft ook in dit stuk Gode zijn eere te geven, dat ze

de afspiegeling van Gods Vaderschap in hun eigen persoon met eere dragen.

Dat ze zich in alle ding achtbaar voor hun kinderen aanstellen, en hun kinderen in het werk der opvoeding ten zegen zijn, niet enkel om zich te vrijwaren tegen zelfverlaging, noch ook alleen om hun kinderen orde en tucht te leeren, maar bovenal en allereerst, om ook in dit stuk van het huislijk leven den Heere onzen God, tot zijn eere als Vader te doen komen.

Ook hier, in God het uitgangspunt en in uw God het einddoel.

Uit, door en tot Hem ook de eere van het vijfde gebod.

Amsterdam, 18 Januari 1895.

Derde brief.

Een vorig maal vleide ik mij met het denkbeeld, om in nog een kort epistel het vluchtig debat met de redactie van het *Handelblad* geheel ten einde te brengen. Nog slechts één punt restte mij ter bespreking.

Tot mijn niet geringe voldoening echter wijdde genoemde redactie in haar nummer van 6 Januari nogmaals een hoofdartikel aan de Vrije Universiteit, nu naar aanleiding van iets wat mijn hooggeachte vriend Hovy, als kop boven de vermelding van ingekomen gelden schreef.

De geachte redactie zal mij toch voetschots toegeven, dat het redactioneel gedeelte van de *Heraut* zich beter leent voor de bespreking van dergelijke ingewikkelde onderwerpen, dan een kort advertentie-woord, dat enkel dienst doet, om de doordien der cijfers te bespreken.

Ook op dat artikel stel ik mij daarom voor, niet nu, maar een volgend maal, te antwoorden, er op rekenende dat de redactie van het *Hand.* ook van dat vierde epistel nota zal gelieven te nemen, opdat alzo een kalme, ernstige discussie over zoo teeder belang voor vriend en vijand eenig licht spreide.

Thans echter bepaal ik mij tot de afdoening van het eerste geschimp: de *onderlinge afhankelijkheid der faculteiten*.

Het kan toch aan de scherpsinnige opmerkzaamheid van het *Hand.* niet ontgaan zijn, dat ik in mijn vorig epistel van de onderlinge afhankelijkheid der faculteiten onversprong op de onderlinge afhankelijkheid van de *studien* der faculteiten.

De studien der faculteiten, d. i. haar onderzoek en onderwijs, aldus luidde mijn conclusie, worden beheerscht door zekere *algemeene beginselen*, die of uitsluitend aan de *Rede* zijn ontleend, of aan de *Heilige Schrift*. In het eerste geval licht de Philosophie deze beginselen toe, in het tweede de Theologie, terwijl de formele beginselen, of de *Erkenntnistheorie* in beide gevallen vrucht zijn van de studie der *Logik*.

Ik had hier nog aan toe kunnen voegen, dat er bovendien nog allerlei andere afhankelijkheid tusschen de studien der ééne en der andere faculteit bestaat. De medische faculteit bouwt voor haar studien in niet geringe mate voort op de resultaten der *natuurkundige studien*; de juridische, bij de *oeconomische* en andere vakken, op die der medische en natuurkundige uitkomsten, en zooveel meer.

Toch laat ik dit nader verband op dit oogenblik liever rusten, om de aandacht van de redactie van het *Hand.*, en van de lezers der *Heraut*, thans uitsluitend bij de hoofdzak te bepalen: d. i. bij de afhankelijkheid waarin alle overige studien staan van die studien, die de *algemeene beginselen* tot voorwerp van onderzoek hebben.

En dan zij mij deze opmerking veroorloofd, dat zich ten eenenmale vergist, wie mij de meening toedicht, als bedoelde ik deze afhankelijkheid der overige faculteiten in *formelen zin*.

Het is niet zoo, dat op het standpunt van Kant, de Philosophische faculteit officieel zekere algemeene beginselen vaststelt, en deze, bij manier van decreet aan de overige faculteiten toezendt, opdat ze zich hieraan conformeerden mogen.

En evenmin is door mij gezegd of bedoeld, dat de Theologische faculteit bij meerderheid van stemmen, zekere verklaring van algemeene beginselen zou hebben vast te stellen, en dat de overige faculteiten, hiervan afschrift ontvangende, zich hiernaar zouden hebben te gedragen.

Zulk een formele voogdij van faculteit over faculteit zou met het karakter van alle wetenschap in onverzoonlijken strijd zijn, en kon misschien nog in het brein van een notaris, maar stellig niet in het hoofd van een gestudeerd man opkomen.

De redactie van het *Hand.* hebbe daarom de vriendelijkheid, ook mij zulk een voorstelling van zaken niet toe te dichten.

Indien er op mijn standpunt sprake kon zijn van zekere formele afhankelijkheid, zou deze niet tusschen faculteit en faculteit bestaan, maar tusschen alle faculteiten samen en de Belijdenis, die de Universiteit waartoe ze behooren, aanvaard had.

De afhankelijkheid daarentegen, die thans sprake kon, is van geheel andere natuur, en wel deels *wetenschappelijke* deels *institutionele*.

Zij het mij vergund beide met een kort woord toe te lichten.

Er bestaat *wetenschappelijke* afhankelijkheid, niet doordien de ééne faculteit haar uitspraken aan de andere oplegt, maar doordien de faculteit, die de algemeene beginselen zich als voorwerp van onderzoek ziet aangewezen, deze algemeene beginselen opzettelijk naspeurt en met de haar ten dienste staande studien op wetenschappelijke wijze toelicht.

Om slechts één voorbeeld te kiezen.

Op het standpunt van hen, die de algemeene beginselen uit de Rede afleiden, is voor de kennis der beginselen, diepgaande studie zoo van de historie als van den inhoud der wijbegeerte noodig. Nu mag aangenomen, dat de Philosophen van beroep hierin gemeenlijk beter beslagen ten jee zullen komen, dan

de dilettanten. Maar ook waar een jurist, een medicus of theoloog zelf deze algemeene beginselen onderzoekt, daar drijft hij in dit opzicht geen medische, juridische of theologische studie, maar wordt in zijn mate *zelf filosoof*, en neemt dus tijdelijk aan de studie der Philosophische faculteit deel.

En zoo ook op mijn standpunt: zoo de algemeene beginselen uit de Heilige Schrift moeten gekend worden, komt het aan op juiste exegese en juiste dogmatiek; beide studien die in de Theologische faculteit thuis hooren, en waarvoor alleen de theoloog de noodige voorstudien bezit. Maar ook waar een jurist, een medicus of litterator er zich toe zet, om zelf de algemeene beginselen, voor zoover ze zijn vak raken, uit de Heilige Schrift op te maken, drijft hij *zelf* exegese en dogmatiek, en neemt dus tijdelijk deel aan de studie der Theologische faculteit.

Van formele afhankelijkheid is dus in zooverre geen sprake, daar geen enkel lid der overige faculteiten ooit van eenig algemeen beginsel kan uitgaan, dat niet vast is komen te staan voor *zijn eigen overtuiging*. Iets waarvoor het geen het minste verschil maakt, of hij, kennis nemende van de resultaten der Theologische faculteit, deze uit overtuiging overneemt, of wel, dat hij zelf er een onderzoek naar instelt. Altoos toch is en blijft het de theologische studie, die op dit standpunt, over de algemeene beginselen bealst, evengedogd als op het standpunt van onzen geachten opponent, deze beslissing gegeven wordt door de philosophische studien.

Edoch, en dit geef ik voetschots toe, er bestaat ook een *institutionele* afhankelijkheid, die echter van geheel anderen aard is. Immers het is ook aan de redactie van het *Hand.* wel bekend, hoe met name in Duitschland, en in vroeger eeuwen ook ten onzent, zij die het zeggenschap over een Universiteit hadden, vaak in verzet zijn gekomen tegen hoogleeraren, die den invloed van hun positie keerden tegen de algemeene beginselen, die de gezaghebbenden ten deze voorstonden, en waaraan ze hun Universiteit dienstbaar hadden gesteld.

Te Bonn is nog op dit oogenblik een gisting in het academisch leven gaande, die allicht tot een *da capo* van het vroeger gebeurde leiden kan.

En nu is het wel waar, dat men thans ten onzent, met het oog op dit doel, gemeenlijk een anderen weg inslaat, maar de institutionele invloed is daarom aan onze Overheids-hoogescholen niets minder wezenlijk.

Deze invloed wordt ten onzent wel niet disciplinair, nu het in dienst treden der hoogleeraren, maar wel terdege prophylactisch bij de benoeming uitgeoefend.

De redactie van het *Hand.* weet zelve wat te dezen opzichte met Bilderdyk en Da Costa is voorgevallen. Ze weet ook, dat aan Groen van Prinsterer geen kathedraal is aangeboden. Alsook dat de mannen van wetenschap onder haar tegenstanders nimmer zijn aangezoekt, om aan een der Overheids-hoogescholen een kathedraal te bezetten. Wat voor eenige jaren bij de benoeming van een juridisch hoogleeraar voorviel, kan haar evenmin onbekend zijn. Ze weet er zelve in haar kolommen op.

Of nu deze institutionele afhankelijkheid prophylactisch, of bij manier van repressie wordt uitgeoefend, doet uiteraard niets ter zake; die invloed is er en werkt.

Dat deze institutionele invloed bij een onafhankelijke Universiteit, die in haar Statuut een *bepaalde belijdenis van beginselen* proclameert, op eenigszins andere wijze werkt, maakt dan ook alleen verschil voor den vorm.

Bij een Roomsche Universiteit zou een verklaring van de kerk, dat deze of die hoogleeraar wegens kettersche gevoelens onder kerkelijke discipline was gekomen, genoeg zijn, om zijn onderwijs te stuiten.

En al is het nu, dat een Gereformeerde Universiteit, krachtens haar beginsel, aan de kerk alleen het confessionele oordeel overlaat, zoo ligt het toch in den aard der zaak, dat de Directeuren en Curatoren van zulk een Stichting van rechtswege, als wachters besteld zijn, om toe te zien en te waken, dat de onderscheidene hoogleeraren niet tegen de beginselen der Stichting ingaan, ook niet die beginselen liggen laten, maar wel waarlijk uit die beginselen onderwijzen en zich tot de verdediging der beginselen aangeorden.

Immers kweten Directeuren en Curatoren zich niet van die taak, dan zou het Statuut tot een *leugen* worden, de voorstanders der beginselen, die deze Stichting in het leven riepen, zouden in verzet komen, en geheel het bestaan der Universiteit zou door de maligheid der bestuurders in perikel komen.

Maar, en hier wilde ik nadruk op leggen, deze *institutionele* afhankelijkheid heeft *niet* hoegenaamd uitstaande noch gemeen, met de afhankelijkheid der faculteiten onderling.

Deze onderlinge afhankelijkheid mist elk formeel karakter, en is zulver *wetenschappelijke* van aard.

KUYPER.

Tweede redactoren.

De plaats uit het 2e deel der *Encyclopaedia* p. 498, waarop ook o. i. terecht aanmerking is gemaakt, luidde aldus:

Van een machtinge gebeurtenis kon niet een enkel subiect den vollen indruk in zich opnemen. Om een beeld van alle zijden te besien, moet men zich op vele punten en afstanden plaatsen. En zoo vinden we ook in de Heilige Schrift van eenzelfde groep gebeurtenissen vaak meer dan één verhaal, met name in de vier Evangelien, niet als repetitie, maar omdat in het bewustzijn van het ééne subiect de opvatting en dus ook de reproductie van het voorval een andere moest zijn dan bij zijn collaborator. Daardoor leeft deze historie. Ze geeft geen

notariele acten, maar reproduceert wat in het bewustzijn is opgevallen, en doet dit niet met die scherpste van lijnen, die aan de architectoniek eigen is, maar met de impressionistische zekerheid van het leven. *Dat de aldus in gereedheid gekomene geschriften daarna door tweede of ook derde redactoren herzien zijn, en hier en daar met inlatingen of bijvoegingen verrijkt, is hierdoor volstrekt niet uitgesloten, en ligt naar den inhoud zelfs geschied te zijn. Slechts moet dan de graphische inspiratie ook tot deze redacturen uitgestrekt, daar immers zij het geschrift eerst afleverden, gelijk de Kerk het bezitten zou. Wel ontstaat hierbij de moeilijkheid, dat ongeroepen redacteurs, ook nadat zulk een geschrift reeds in het bezit der Kerk was overgegaan, nog wijzigingen poogden aan te brengen, die er dus niet in hoorden, en deze mochten natuurlijk teruggedrongen. Doch dit hangt samen met de algemeene positie, die de Kerk tegenover de Schrift inneemt, en die juist strekt, om nooit de *onwrikende* zekerheid voor de *geloofzekerheid* in de plaats te doen treden. Zoodra men een oogenblik in den waan verkeerde, dat men precies en volledig juist het heilige erts der Schrift met de goudschaal kon afwegen, zou op datzelfde oogenblik het geloofsgevoel beneveld en daardoor het goud verdonkerd zijn.*

De bedenking richtte zich tegen de gecursveerde woorden.

Men merkte namelijk op, dat, gelijk deze woorden daar in hun algemeenheid stonden, allicht de indruk kon gevestigd worden, alsof een tweede en derde redactie bij elk boek der Heilige Schrift kon verondersteld worden.

Paste men dit nu b. v. op de brieven van Paulus toe, zoo zou er een innerlijke onwaarheid geboren worden, daar alsdan onder het persoonlijk gezag en op den persoonlijk naam van den heiligen apostel Paulus zou komen te staan, wat een later redactor op schrift had gebracht.

Nu veroorloven we ons wel tegen deze bedenking niet zo onduidelijk blijkt, dat het gezegde uitsluitend slaat op de *historische* boeken en stellig niet op *persoonlijke* geschriften.

Met name wordt toch de *historie* genoemd; wordt hier alleen de graphische inspiratie der *historische* boeken toegelicht; en wordt een latere redactie alleen besproken met het oog op de aldus in gereedheid gebrachte geschriften.

Maar desniettemin geven we toe, dat de heiligheid van Gods Woord zoo hoog staat, dat ook de *schijn* van het min juiste hierbij moet gemeden worden.

Dat bij *historische* boeken latere redactie denkbaar is, zal door niemand betwist worden.

Reeds het enkele feit, dat in de *5 Boeken van Mozes* het doodsbericht van Mozes voorkomt, bewijst dat een later redactor, na Mozes' verscheiden, dat doodsbericht moet hebben te boek gesteld.

Dat ze desniettemin „Boeken van Mozes” heeten, getuigt hier niet tegen. De Psalmen heeten evenzoo „Psalmen Davids”, al blijkt uit den inhoud duidelijk dat er ook Psalmen van Mozes, Asaf e. a. in zijn opgenomen.

De mogelijkheid van een later redactor staat alzo bij historische boeken, blijkens de gegevens der Heilige Schrift zelve, duidelijk vast.

Maar ging men dit nu ook toepassen op de brieven der Apostelen en andere subjectieve of persoonlijke geschriften, dan zou hieruit een met de Schrift *strijdige* opvatting geboren worden.

Dit kan niet, wijl zulk een aanvullende redactie alleen bij een historisch boek denkbaar is.

In de *Encyclopaedia* ter aangehaalde plaatse is dit laatste dan ook gezegd noch bedoeld. Maar al staat het er niet, toch kon min aandachtige lezing het zoo doen opvatten, en ook dit gevaar had de schrijver kunnen afsnijden.

Waar de autoriteit der Heilige Schrift op het spel staat, mag niets door de vingers gezien, en waar de *Heraut* nu zestien jaren, niet zonder gewenscht resultaat, werkzaam was, om het geloof aan het gezag der Heilige Schrift weer algemeener ingang te doen vinden, aanzet zijn redacteur natuurlijk geen oogenblik, om ook hier den gevraagden grond tegen het binnensluipen van misverstand aan te brengen.

Al schijnt het dan ook in sommiger oog een overtolligheid, die zou, had hij blz. 498 niet te schrijven, er ongetwijfeld inlanschen: „Dat deze mogelijkheid uitsluitend van historische boeken geldt, behoeft wel nauwelijks herinnerd.”

De hoofdzak waarop het hier aankomt, is maar, dat, ook bij de historische boeken, gelijk er uitdrukkelijk bijstaat, geen andere latere redactie erkend worde, dan die onder de inspiratie van den Heiligen Geest tot stand kwam.

Aan die inspiratie, en aan die alleen, hangt het gezag der Heilige Schrift, en het geloof aan die inspiratie is geen vrucht van letterkundige studien, maar van het getuigenis des Heiligen Geestes in ons eigen hart.

Bij elke andere voorstelling wordt ons geloof van de studien der geleerden, de kerk van de uitkomsten der wetenschap afhankelijk gesteld, en alzo de deur opengezet voor het binnendringen van rationalistischen twijfel.

Daarom moest er tegen gewaakt, dat we niet weer, op de manier der oude Supernaturalisten, ons beroepen gingen op de geloofwaardigheid der schrijvers, en een boek nannamen en er gezag aan toekenden, omdat het van Mozes, van Jesaja of Lukas was.

Alle deze mannen zijn en blijven de *actores secundarii*, gelijk onze vaders die noemden, d. w. z. de instrumentele personen, en de *actor primarius*, d. i. de auteur ten principale, was en bleef de Heilige Geest, en uitsluitend op het gezag van dien Auteur ten principale mag ons geloof zich gewonnen geven.

Hoe goed zijn mogen lijke auteurs teboekstellingen in te uitkomst de seeren.

Het gelo aan deze studien is een; dan loswikkelen; wagen, of gene wat er voor ons te juist het het wetens den den m liquet uit nog niet i ken, dat

Voor een de kerk, is Heilige Sch linge Schrift.

Ze moet waarheid in het is hier Heiligen Ge Maar of gen Geest historisch g heeft, doet Niet op Heilige Schr het aan.

Gaat ge de Houdt ge staat ge teg

Eere

We hebbe De doode apothekers z schreven” v Ziehier wa nummer van

Geachte bi deelen aan schreef over Lindeboom te Die smarth in dit blad.

Maar daar na ernstige o zij het ook meer gezegd de broeders Prof. Lindebe bepaaldelijk z tekort heeft g

We nemen dan bij deren het profession schreven, als Waar we ges voor den pers moeten zijn, leedwezen on bij dezen op gelijk reeds e geschiedde.

Dit is een ver zichzelve Het is ge woord, maar in toon, den loopend tot

Even volle En, wat w toevoegen, e riddelrijk in

Hij vergaf dankbaar de spijt of zonde Een schoo lijke historie, met een verk Betoon van

En blijk mannen die niet verlaat, inwerkt, om aan den bar en den ges doen voeren

Hem de d

Ju

Tusschen d is een redet God de Heer making door wel onmidd tot stand bre

Voorshands niet dan met

T. w. met

Ten eerste, door onze v Formulieren

in het met
chitmo-
nische
is in ge-
twede
en hier
ver-
ten, en
te zijn
ratie ook
Kerk het
noetijk-
k nadat
der Kerk
den aan
den, en
n. Doch
ettie, die
t, en die
tekerheid
te doen
den waan
dijg juist
uderschaal
ablik het
ond ver-
de ge-
lijk deze
id ston-
dijg wor-
tactie bij
eronder-
brieven
merlijke
alsdan
den per-
apostel
ten later
ten deze
heel het
dat het
stori-
sche ge-
rie ge-
aphische
egeltich-
bespro-
gered-
dat de
og staat,
e hierbij
redactie
betwist
e 5 Boe-
n Mozes
redactor,
sbericht
Mozes"
Psalmen
at blijkt
ok Psal-
in opge-
redactor
blijkens
ve, dui-
ssen op
ere sub-
dan zou
opvat-
vullende
ek denk-
e plaatse
bedoeld.
min aan-
ten, en
kunnen
chrift op
vingers
en jaren,
erkzaam
zag der
gang te
atuurlijk
raagden
van mis-
iger oog
al. 498
sschen:
van his-
nauwe-
ankomt,
e boe-
t, geen
de, dan
Heiligen
alleen,
brift, en
i vrucht
an het
in ons
röt ons
de kerk
afhan-
engezet
stischen
dat we
Supra-
op de
en een
kenden,
Lukas
ten de
vaderen
entelede
d. i. de
Heilige
an dien
of zich

Hoe goed en nuttig dan ook de studien zijn, die ons omtrent het mensche-lijke auteurschap, de samenstelling, tijd van teboekstelling van eenig geschrift, enz. pogen in te lichten, toch mag nooit op de uitkomst dezer studien zich ons geloof baseeren.

Het geloof aan de Heilige Schrift gaat aan deze studien vooraf, en de taak dezer studien is niet, om ons geloof vast te maken; dan toch konden ze dat geloof ook loswrikken; maar alleen om de poging te wagen, of het ons gelukken mocht, datgene wat voor ons geloof vaststaat, ook voor ons redelijk inzicht toe te lichten.

Just het aldus vaststaande geloof maakt het wetenschappelijk onderzoek vrij; mits het den moed bezitte, om eerlijk een *non liquet* uit te spreken, waar het er vooralsnog niet in slaagde, om het licht te ontsteken, dat het ontsteken wil.

Voor een kind van God, en zoo ook voor de kerk, is het alleen de vraag of zij op de Heilige Schrift aan kan en of ze in die Heilige Schrift het Woord van haar God bezit.

Ze moet waarheid, ze moet de hoogste waarheid in de Heilige Schrift bezitten, en het is hierom dat ze de ingeving van den Heiligen Geest belijdt.

Maar of nu die ingeving van den Heiligen Geest in éénen of in tweeën zulk een historisch geschrift voor Gods kerk bereid heeft, doet voor het geloof niets ter zake.

Niet op de wijze van toebereiding der Heilige Schrift, maar op het resultaat komt het aan.

Gaat ge daaraan tornen, zoo is de kerk weg. Houdt ge dat met ons stokstijf vast, dan staat ge tegen alle stormen veilig.

Eere door eereherstel.

We hebben ons niet vergist.

De doode vlieg was zelfs reeds uit des apothekers zalve weggenomen, eer ons »Verschreven» van de pers ging.

Ziehier wat de *Zuidholl. Kerkbode* in haar nummer van 12 Januari ten beste gaf.

Geachte broeders te 's-Gravenhage en elders deelden aan schrijver deze mede, dat hij schreef over het professoraat van den heer Lindeboom te Kampen, hun zeer gesmaakt heeft.

Die smartbetuiging heeft recht op een plaats in dit blad.

Maar daarbij moet ook door schrijver dezes na ernstige overweging worden beleden, dat hij, zij het ook onder bijzondere omstandigheden, meer gezegd heeft, dan hem voegde tegenover de broeders in het algemeen en tegenover Prof. Lindeboom in het bijzonder, en dat hij bepaaldelijk aan de eer van den heer Lindeboom tekort heeft gedaan.

We nemen daarom de geïncrimineerde woorden bij dezen terug en verzoeken, wat we over het professoraat van den heer Lindeboom schreven, als niet geschreven te beschouwen. Waar we geveulen, hoe pijnlijk onze woorden voor den persoon van Prof. Lindeboom geweest moeten zijn, beduigen we hem ons hartelijk leedwezen over deze gring, en bieden hem bij dezen openlijk onze verontschuldiging aan, gelijk reeds door een persoonlijk schrijven geschiedde.

Dit is een eereherstel, waardoor de schrijver zichzelf een eert.

Het is geen gedwongen, half afgeperst woord, maar gul uit het hart en rondborstig in toon, den weg der bekendste zoover aflopend tot de eindpaal bereikt is.

En, wat we er niet minder dankbaar aan toevoegen, ook de aangevallene hield zich riddelijk in Christelijke zin.

Hij vergaf, en rekende niet toe, en nam dankbaar de gulle retractatie aan, zonder spijt of zonder wrok in het hart.

Een schoone bladzijde in onze Christelijke historie, met een schuldig begin, maar met een verkwikkend einde.

Betoen van inwerking van hooger macht. Een blijk dat onze God zijn volk en de mannen die onder dat volk getuigen, nog niet verlaat, maar met zijn genade op hen inwerkt, om wat uit onzen eigen geest is, aan den band van zijn Woord te leggen, en den geest van Christus heerschappij te doen voeren.

Hem de dank en de eere!

Juiste distinctie.

Tusschen de *Utr. Kerkbode* en de *Rooper* is een redetwist gaande over de vraag, of God de Heere het eerste werk der levendmaking door het Woord als instrument, of wel onmiddellijk door den Heiligen Geest tot stand brengt.

Voorslands mengen we ons in dit geding niet dan met een enkel woord.

T. w. met deze drie opmerkingen:

Ten eerste, dat het woord *wedergeboorte* door onze vaders, en zoo ook in onze Formulieren van eenigheid, in tweeërlei zin gebezigd wordt, zoowel in dien van de eerste daad der levendmaking als in dien van het uitkomen van het ingepante leven.

Dat de eerste daad der levendmaking aan het waarachtig geloof voorafgaat, is duidelijk, en toch zegt Art. 24 van de Confessie, dat *dit waarachtig geloof ons wedermaakt*, zoodat hier sprake is van een wedergeboorte die op het geloof volgt.

Ten tweede, dat het niet mag voorgesteld, alsof de door ons beleden en verdedigde waarheid alleen nog bij Maastricht voorkwam.

Maastricht was geen oorspronkelijk denker. Hij was leerling, geen meester.

Zijn groote meester, tevens de grootste dogmaticus, die in de Gereformeerde kerken dezer landen is opgestaan, en aan onder ons zonder evenknie of wederga, is Gijbertus Voetius.

En indien nu de geachte redactie van de *Rooper* zich eens de moeite gunde, om Voetius *Tractaat de statu reformationis, conversionis, te lezen en te herlezen*, zou zij aanstonds tot het inzicht komen, dat de

man, die onder alle onze leerstellige Godgeleerden, zonder iemand tegenspraak, de kundigste en sijnste denker was, juist geleerd heeft wat ook door ons is beleden. En dan ten derde. Gaat het aan, de werking der genade in de vroeg wegstervende kinderen alleen bij manier van exceptie te behandelen? Is het zoo ondenkbaar, dat hun getal minstens even groot zij als het getal der volwassen bekeerden? En ook, is het leerstellig de waarheid ontvouden, als men twee wegen ter behoudenis stelt, of moet niet juist daarin de leerstellige Godgeleerde de waarheid eeren, dat hij het punt opzoekt, waar deze beide wegen saamvallen?

KUYPER.

Kerkelijke Deputaten.

VL.

Toen de Generale Synode van 1586 de kerkvisitatie in de Kerkenoording had opgenomen en haar aan de Classen had aangebevolen, is zij daarom toch niet aanstonds bij de kerken ingevoerd. Over het geheel heeft de Synode wel een grooten invloed gehad op het kerkelijk leven; maar eerst na verloop van tijd, niet in de eerste jaren; toen tenzoonderheid het spoedig gevolgde vertrek van Leicester, haar voornamen steun, oorzak en aanleiding was, dat alle hare besluiten geheel op den achtergrond kwamen. Ook met de zaak der kerkvisitatie is dat het geval geweest. Eerst na enige jaren is die allengs in gebruik gekomen; en aanvankelijk nog alleen maar in Holland, althans in Zuid-Holland.

In Noord-Holland hebben de particuliere Synoden er eerst in het geheel niet over gehandeld; later, in 1596, op een ingekomen gravamen, haar in de vrijheid der Classen gelaten (Acta van de Synode te Hoorn, Art. 34); en wel in 1607 besloten, haar, evenals in Zuid-Holland, in te voeren (Acta van de Synode te Amsterdam, Art. 20); maar reeds in 1608 dat besluit werd ingetrokken, en de zaak »gelaten op den ouden voet» (Acta van de Synode te Hoorn, Art. 19).

In Zuid-Holland daarentegen hebben de particuliere Synoden reeds van 1587 af maatregelen genomen om de zaak op gang te brengen en goed te regelen. Zoolang zij konden saamenkomen (van 1608 tot 1618 werd zulks door de overheid verhinderd), hebben zij ieder jaar er zich mede bezig gehouden (blijkens de Acta der Synoden: te Delft, in 1587, Art. 29; te Schiedam, in 1588, Art. 17; te Gouda, in 1589, Art. 2 en 71; te Dordrecht, in 1590, Art. 16 en 41; te 's-Gravenhage, in 1591, Art. 45; te Leiden, in 1592, Art. 12 en 33; te den Briel, in 1593, Art. 4; te Rotterdam, in 1594, Art. 3; te Gorinchem, in 1595, Art. 48; te Delft, in 1596, Art. 47; te Schoonhoven, in 1597, Art. 25 en 53; te Dordrecht, in 1598, Art. 50; te 's-Gravenhage, in 1599, Art. 47; te Leiden, in 1600, Art. 52; te Gouda, in 1601, Art. 52; te Schiedam, in 1602, Art. 45; te den Briel, in 1603, Art. 19 en 42; te Woerden, in 1604, Art. 20 en 40; te Rotterdam, in 1605, Art. 18 en 34; te Gorinchem, in 1606, Art. 13 en 44; te Delft, in 1607, Art. 34; en te Delft, in 1608, Art. 22 en 26). En ten slotte is dan ook in Zuid-Holland voor alle Classen een vaste jaarlijkse kerkvisitatie in gebruik gekomen. Zelfs blijkt uit de aangehaalde Synodale Acta (vooral die van 1587, 1588, 1589 en 1592), dat men in die Classen gedurende een aantal jaren tweemaal opzicht gehad heeft: door Deputaten der Classe, de in de Kerkenoording bedoelde Visitatoren; en bovendien door Deputaten der Synode, voor elke Classe twee, ter onderscheiding wel eens Inspectoren genoemd; welke laatste moesten toezien, dat in het algemeen alles geregeld ging, en met name moesten »inspectores toezichte nemen, dat de [door de Classe benoemde] visitatores neersticheyt doen int haere met vruchte ende stichting der kerke».

Wat aldus in Zuid-Holland tot een vast gebruik was geworden (behoudens de storingen, die de Arminiaanse strijd ook hierin heeft aangebracht), is toen door de Dordtsche Synode, in 1619, als een algemeene regel in de Kerkenoording opgenomen. (Gelijk boven reeds vermeld is, werd toen het artikel, dat over kerkvisitatie handelde, aldus gewijzigd, dat de zaak niet meer facultatief gesteld werd, en dat voorts de benoeming der Visitatoren en hun mandaat nader geregeld en breder omschreven werd.)

Het artikel, waarin dat geschiedde (Art. 44, eveneens hierboven reeds aangedrukt), is zoo duidelijk, dat het hier niet in bijzonderheden behoeft ontleed te worden. Maar op twee dingen, die bijzonder in het oog vallen, mag toch wel de aandacht gevestigd worden.

In de eerste plaats toont zijn inhoud, dat aan deze Deputaten der Classe wel allerlei zaken worden opgedragen, maar dat deze opdracht zoo gesteld is, dat de kerkelijke macht geheel en ten volle bij de kerken zelf blijft. Dit wil geenszins zeggen, dat het werk der Visitatoren dus eigenlijk van geringe betekenis zou zijn. Als het goed gedaan wordt, is het een uitermate middel, om heel wat misstanden en oneenigheden en onoordeeligheden te verhelpen; zelfs veel beter te verhelpen, dan wanneer dat alles moest behandeld worden in de Classicale vergadering zelf; aan welke bovendien door den arbeid van de Visitatoren heel wat moeite en tijd wordt uitgespaard. Maar de visitatie zelf blijft toch altijd »visitatie», zonder meer. Wat de daarvoor aangewezen Deputaten te verrichten hebben, wat zij mogen en moeten doen, dat is: onderzoeken en vragen, en naar aanleiding daarvan raden, helpen, leiden, vermanen, waarschuwen, enz.; maar zij hebben geeneerlei macht om, als het ware in naam van de Classe, eenige bestuursdaad te verrichten, door in eenige zaak uit eigen hoofde, zonder dat de Classe voor dat bepaalde geval hun een uitdrukkelijken last heeft gegeven, iets voor

te schrijven of op te leggen of te beslissen. Waar iets dergelijks noodig schijnt, kunnen zij alleenlijk aan de Classe rapporteren, opdat deze handele.

En vervolgens is ook duidelijk, dat het gansche artikel, bij al zijne uitvoerigheid, toch betrekkelijk weinig in bijzonderheden afdraait. Met name de beschrijving van de taak der Visitatoren is in algemeene bewoordingen uitgedrukt, en bepaalt niet, hoe zij daarbij moeten te werk gaan, en wat zij in iedere kerk achtereenvolgens te onderzoeken hebben, en welke vragen zij daartoe te doen hebben. Vroeger had de Haagsche Synode van 1586 een regeling, die tot in bijzonderheden afdraait, als model gegeven. Maar de Dordtsche Synode van 1619 heeft dat voorbeeld niet gevolgd. Zij heeft aan de mindere vergaderingen overgelaten, te dien aanzien nadere bepalingen te maken.

Inderdaad is dit laatste dan ook geschied, maar men het besluit van de Dordtsche Synode in toepassing bracht. In sommige provincies is het, door een samenwerking van allerlei omstandigheden, buiten werking gebleven. In Zeeland, waar men vroeger, op de Provinciale Synode te Tholen in 1602, tot algemeene invoering van de kerkvisitatie besloten had en ook een »Forme van inspectie» daarvoor had opgesteld (Acta, Particuliere Vragen nr. 9, en Aanhangsel), bleef men later zich houden aan de oude bepaling der Generale Synode van 1586, zoodat kerkvisitatie doorgaans alleen plaats had in kerken waarvan aan de Classe eenige bezwaren voorkamen (Wetten der Classe van Walcheren, Ed. 1779, Hoofdstuk III, § 9). In Groningen, waar reeds in 1595 de kerkvisitatie was ingesteld (Kerkenoording voor de Stadt und Omlanden van Groningen, Ed. 1595, Art. 51), is zij later »wegens verscheidenen daarin voorkomende zwarigheden buiten gebruik geraakt», en vervangen door jaarlijkse »Klassikale visitatie», door de Deputaten der Synode te houden in opzettelijk daartoe aangeroepen »Visitatie-Klassen» (W. A. Bachiene, Kerkel. Geographie der Vereen. Nederlanden, Ed. 1779, Dl. IV, blz. 81 v.g.). In Friesland werd de censura morum op de Classicale vergadering tweemaal des jaars zoodanig uitgebreid, dat het een volledig onderzoek werd, bijna met een kerkvisitatie gelijkstaande (Kerkel. Wetten van Friesland, Ed. 1757, Tit. XXIII, Art. 11).

En in Noord-Holland had men in sommige Classen een soortgelijke regeling, terwijl de eigenlijke kerkvisitatie alleen in de Classe van Haarlem geregeld plaats had (Bachiene, a. w., Dl. II, blz. 190, 198 v.g. en 226). Maar in de andere provincies is de in de Kerkenoording bedoelde visitatie, voor zover zij niet reeds vroeger bestond, allengs in gebruik gekomen. En dan hebben de kerken ook gezorgd voor een nadere regeling, deels in de Classen, deels in de Particuliere en Provinciale Synoden.

Van die onderscheidene formulieren of ordeningen of instructies, door Classen of Synoden opgesteld en in hare Acta of Handboekjes opgenomen, zijn de meest bekende: het Geldersche Reglement, door de Prov. Synode van Gelderland in 1698 vastgesteld (afgedrukt achter de uitgave der Synodale Ordonnantien en Resolutien door Joh. Smethuis, Aanhangsel, blz. 1-6); en het Zuid-Hollandsche Visitatie-reglement, door de Partic. Synode van Zuid-Holland in 1724 vastgesteld (afgedrukt achter het Delftsche Kerkelijk Handboekje, Ed. 1752, blz. 383-393).

Het laatstgenoemde kwam toen in de plaats van een regeling, die de Zuid-Hollandsche kerken reeds in 1621 gemaakt hadden; een regeling, die opmerkelijk is, niet alleen omdat zij de eerste geweest is waarin het besluit der Dordtsche Synode werd uitgewerkt, maar ook omdat zij met veel zorg is opgesteld. In de Acta der Zuid-Hollandsche Synode, die in 1621 te Rotterdam gehouden is, wordt daarvan gezegd (Art. 40): »In 't visiteeren sal worden achtervolgt secker formulier uijt de Resolutien end' Acten van verscheideene soo Nationale als particuliere Synoden voormaels getrokken en 't saemen-gestellt, ende nu inde vergaderinge voorgelezen»; en dienovereenkomstig is het gehele formulier (aan de Acta toegevoegd) niet anders dan een kort uittreksel uit de Acta van vele Generale en Particuliere Synoden, waarheen dan ook bij iedere uitdrukking in een noot verwezen wordt. Daar de Acta van die Synode niet gedrukt zijn, moge hare regeling, als historisch document, hier een plaats vinden. Met weglating van de noten, die minder ter zake doen, luidde zij als volgt:

»Copie van de Forme der Inspectie over de gemene kerken te houden, volgende de Resolutien heijde van de generale Synoden en verscheiden particuliere Synoden van Zuid-holland; waarvan word gesproken Art. XL in de voorgaende Acten.

»Alsoe de Inspectie der kerken daer toe is dienende, dat de suijscheit der leere ende alle goede geroegheit in de gemeente Gods onderhouden worde, soo sullen de Visitatores Classium:

»Ten eersten de Predication van de Dienaeren des woorts in haeren Classe frequenten, ende neerstelick letten off deselve met de onverschelde leere des Godd. woorts, bekentnisse in de seven-entertich Artick. ende Christ. nederlandschen Catechismo overeen-

»Ten anderen sullen zij onderzoeken off de maniere van leeren, die hij waerneemt, stichtelick, eerlijk ende profijtelick bij afgesondert van alle nieuwe onschrijftmatige en vreemde termen; insgelijck oock van alle menscheelike fabulen, citaten van nieuwe scrijventen en veelvuldigh invoeren van Heijdensche schriften.

»Ten derden, off hij sijnen Dienst bij den sijnem vijftelick waerneemt, de goede leere heijde in 't openbaer en particulier beweert in voortplant, ende den wederspreckers den mond stopt; neerstich sijnde in 't ge-

duerich leeren ende onderzoeken der H. Schriftuere en gesonder. Autheuren, om 't selvde in de vreesse des Heeren voorspoedelijk uijt te voeren.

»Ten vierden, off hij den Catechismum leert, ende de H. Sacramenten, nae de instellinghe des Heeren ende gebruyck der gereformeerde kerken, sonder eenige nieuwe Ceremonien daer onder te vermeijningen, bedient; ende sulcx alles ter behoorlijcker tijdt en plaetse.

»Ten vijften, off hij de aenkomelingen tot den Avondmaele in den grondt des geloofs onderzoekt; de litmaeten, voor de bedieninghe des Avondmaels, besoeckt; de naemen der Communicanten, gedoopte, ende getrouwe luiden aenteijckent; de krancke besoeckt; op den armen acht neemt; de scholen behericht; de kerkelijke bijeenkomsten waerneemt; de Christelijke discipline met sijnen kerken-raedt in goeden orden betrachtet.

»Ten sesten, off hij sijne gaven niet alleen met vlijcheit in 't studeren, maar oock met godsaelghen oeffent; op sijne huijs-houdinghe goede acht neemt; sijn kinderen en huijsgezin in de godsaelghen optrecket; sich van 't frequenteeren der herbergen, en 't onnodich absenteeren van sijn kercke nijdert; hem niet e bemooijt met Politieke saecken, voornaemlick niet met versoeninge over de doodslagen; item, off hij eenigen vreemden handel off trafique, schadelijk sijnen Dienst, onder sijn ampt vermeijngt; hem in handel en wandel anders draeght, dan een vroom en getrouw Dienaar des Heeren schuldich is te draeghen.

»Ten laesten. Dewijle de Ouderlingen en Diaconen den Dienaeren des woorts gesteld zijn tot hulpe, soo sullen oock onderzoeken, hoe dat haere verkiesinghe geschiedt, en hoe sij hun in haer bedieninghe en professie dragen. De Ouderlingen, off sij oock, neffens den Dienaeren, sorge draeghen over de cuide des Heeren, goede ordre waerneemen, arbeiden om alle ergernissen van de kercke des Heeren (soo veel het doedlijk is) wech te neemen, de swacke te stercken, de gevallen tot bekeeringhe vermaenen, de ongeregelde straffen, ende daer toe trachten om alle twist ende oneenicheit onder de litmaeten ter neder te leggen, de kerkelijke bijeenkomsten waerneemen, ende in haeren kerken-raedt notitie van haere kerkelijke saecken houden. De Diaconen, off sij de arme van haer gemeente met een bewogen gemoet versorghen, ende behoorlijcke reeckeninghe doen van de administratie der penninghen bij hun ontfanghen ende uijtgeevenen.

Als men latere formulieren met dit oude vergelijkt, ziet men, dat het aantal vragen voortdurend vermeerderd, vooral ten aanzien van de ouderlingen, de diaconen, den Kerkeraad als zoodanig, en de scholen. En voorts zijn ook door Classen en Synoden allerlei besluiten genomen over punten, die op de kerkvisitatie betrekking hebben. Intusschen, dat alles na te gaan, zou hier te veel ruimte vorderen, en ook in het algemeen niet genoeg belang hebben. Maar wel kan het nuttig zijn, daaruit met een enkel woord in herinnering te brengen, hoe een aantal vragen, die ook thans nog met betrekking tot dit onderwerp wel eens geopperd worden, in de vorige eeuwen door kerkelijke vergaderingen beantwoord zijn. Niet alsof men daaraan thans nog zou gebonden zijn. Maar om de bepaling van de Kerkenoording daardoor toe te lichten. En voorts, zooveel noodig, onder toevoeging van een woord van critiek.

F. L. RUTGERS.

Voor Kootwijk's Scholen.

Ingekomen voor Kootwijk's scholen bij Ds. HOUTZAGERS: Door D. v. d. B. te Cuahard, van N. N. f. 2; voor Kootwijk, van W. Duurs, Kerkelijke Kas te Groningen, twee giften in Sept., te samen f. 2.50; door Ds. v. d. Velde te Middelhage, van een catechisante f. 2.50; van M. B. te Doorn, een steentje voor Kootwijk f. 5.

Voor de *leeshooftheek*: Van den heer W. J. Bauhuis te Arnhem, een pakje boeken; van N. N., postmerk Amsterdam; Halmen gemaakt op het geestelijk korenveld.

Uit de Pers.

Tot ons leedwezen blijkt ons, dat de heeren Van Lingen c. s., van de leer des heiligen Doops een strijdwapen maakten in hun poging, om aan de Gereformeerde kerken afbreuk te doen.

We danken daarom onsen geliefden broeder Ploos van Amstel, dat hij in de *Frische Kerkbode* dit punt onder de oogen zag, en er dit goede woord over schreef.

Een reeds herwaer is dat door de vereniging der leere der wedergeboorte bij den doop niet alleen werd gehandeld, maar daaraan plaats verleend in de verenigde kerken en aan de Vrije Univ. den discepten welk begrip.

Vraustent mogt wij wel vragen, is die voorstelling juist: wedergeboorte bij den doop? Als men nauwkeurig leest, wat daarover geschreven is, wordt er wel wat anders gezegd, dan hier den schrijvers wordt toegedicht.

Heeft men daarvoor bezwaar, dan zij aangemerkt, dat hij de vroeger Chr. Gerel. door sommigen dezelfde stelling zijn verkondigd, als die nu geleerd worden.

En dat niet alleen, maar datzelfde gold bij zeer vele Gereformeerden van vroeger jaren. Wie recht heeft, kan de Heere alleen beslissen. Maar een feit is het, dat alle plaats had, zulke o. a. worp ons duidelijk uit een schijven van Van der Kemp in zijn Catechismus, blz. 446 en vervolgens, waaruit men hemeren kan, dat hij het niet met die beschouwing van vele niet eens was, maar ook hoe hij er onder stond. Hij spreekt van zeer geleerde en goddelijke mannen, die meenen ja, dat al die kinderen voor den doop, het beginsel en 't zaad der wedergeboorte, bij wien van een vernomen daalachtig worden; en dat het na de wedergeboorte in velen voor langen tijd onder de kluiten van de begeerlijheid der jeugheid en des vleeschs bodet en bedolven blijft, zodat het door een werkelijke bekeeringe uitspruit van zich levendig verrijst. De grond, waarop die waarde mannen hun gevoelen bevestigen, is, dat de wedergeboorte in den doop verzeigeld wordt, en zoo voor den doop daar worden moet. En.

Nu is v. d. Kemp het met deze beschouwing

niet eens. Hij geloof even zoo goed aan verzeigeling, maar niet altijd aan een reeds aanwezig zijnde wedergeboorte, maar als van een toekomstende. Een bewijs dat levert het gezegde van V. d. K. hoe ook vroeger dezelfde dingen verkondigd werden, maar hoe beschieden en hoogachtend hij spreekt over hen, die van hem verschillen.

Waarlijk als wij zoo te werk gaan, dat wij dadelijk een apart kerke moeten hebben, als er iets anders geleerd wordt, dan wij denken, als men buiten de belijden, op eenige bijzondere opvattingen elckander bestrijdt, dan ware het maar beter, noot kerkegebouwen op te richten, maar er huiskerken op na te houden. Dan raakt men ook nooit in moeite over de gebouwen. Zeker nimen wij prijsstellen op de zuivere leer. Maar die moet geput uit het Woord, en die moet den volken voorgesteld worden. Is iemand van andere gedachten, laat hij duidelijk maken uit de Schrift, de gronden, waarop hij verschildt in opvatting; laat hij in een brochure of boek datzelfde onder de oogen van het publiek brengen. Dan kan ieder oordeelen.

Elke geloovige mag wel zeggen: »Heere, ach ik ben nog getrukk in kennis, geef mij licht.» En als wij dan allemaal als leerlingen aan »Jesus voeten zitten en onderwijs krijgen, dan raken wij allen zeer beschaamd en moeten telkens zeggen: »Och Heere, wat wist ik nog weinig!«. Het is zoo noodig, bij al wat wij onderwijzen, nooit te stout te zijn in het spreken, maar altijd plaats te laten voor een aan- of opmerking des Heeren, naar aanleiding van het door ons gesprokene. Dan kan de Heere wel eens zeggen: »Hier of daar gaat gij wat mis!«. Daarom, laat ons leerlingen des Heeren zijn.

En wat nu de tegenwoordige Chr. Gerel. kerke betreft, dan geef ik allen Gereformeerden den raad, bij de vele broeders die er in zijn liefhebben als broeders. Waarvoor zij op dit spoor zijn gekomen, weet de Heere. Maar wij kunnen niet gelooven, dat hun weg goed is. Christus zegt: »Die met Mij niet vergaderd die verstrooit!«.

Laat toch niemand om het zondige, dat ons in al onzen strijd op kerkelijk gebied aankleeft, de heerlijke vrucht en den regen verwerpen, dien de Heere ons in Zijn goedheid heeft geschonken.

Toen in 1648 na dien langen, bungen 80-jarigen oorlog de vrede te Munster getekend werd, was er toen geen blijdschap over de van God ons geschonken overwinning? Over de vrijheid, die wij mochten verkrijgen, door de verlossing van Spanje's dwingelandij? Wie echter zou die zegeningen verwerpen, om het veld zondige, dat ook dien strijd eent bevoordigt? Wan en is het niet steeds recht en plicht, om Gods te danken voor het goede, dat Hij ons schonk, maar zich diep te verontmoedigen over de wijze, waarop wij ons werk volbrachten? Of wie moet zich niet schamen over het vele gebrek, dat hem aankleeft, al heeft hij nog zoeter op het oog, alles goed te doen.

Gods werk zal blijven. En om dat werk is het te doen. Al het onreine, of ook gebrekkige, waarmede wij dat werk bezedelen, moet weg en begraven. Treft men, wat dienaangaande Gods schrift: »Dit is het treurige, dat er vele kinderen der Afscheiding zijn, die het menscheelike uit 1824 en v.v. willen behouden, evenals er vele broeders zijn, die het menscheelike uit 1886 in 't leven willen doen blijven. God heeft dat echter ten doode opgeschreven. Sterven moet dit menscheelike. Blijven leven zal het niet. Wij hebben er ons over te verblijden, dat het *goddelijke* van '84 en '86 saamenloft en er over te treunen, dat het menscheelike niet sterft wel. De mannen, die de z. v. C. G. willen doen voortleven, willen het vleesch in het leven behouden, zonder het te kruisigen. De geest der zaak is gered. Al wat den naam van Gereformerd draagt is gebonden aan Gods woord, formulieren, kerkmoeder. Dat is de geest en die liep omgheleerd voort! Waar we nu het vleesch ontdekken, bij ons zelve of anderen, laat ons het stoutmoedig aanstaan. Hieraan te arbeiden stel ik mij tot eer en groot vermaak!«.

Dit is zeer juist gezegd. Laat men toch op de hoofdzaak letten, op het groote werk Gods. De wijze, hoe door menschen het werk Gods wordt aangevat, is zeker van veel belang, maar wie zal zeggen in deze, wat hij juist goed is. Zegt Salomo niet: Zaa uw zaad in den morgenstond, en reukt uw hand des avonds niet af; want zij weet niet, wat recht zal wezen, of dit of dat, of dat die beiden te samen goed zullen zijn?

Laat ons dan ons verblijden in het werk Gods; laat ons niet dankzegging de vruchten genieten, die de Heere ons geeft; maar laat ons tevens bedenken, dat al ons werk gebrekkig was en is, en ons verwonderen, dat de Heere niettegenstaande zoveel ellende van onze zijde nog zoveel goeds heeft geschonken. En worde verder alle werk steeds meer gezuiverd van al het onreine, en meer ingesicht naar »Heeren wil en tot Zijne eer.

Dit is ons uit het hart geschreven.

Alleen een kleine opmerking. Door ons is nooit ontkend, dat de eerste werking der wedergeboorte ook na den Doop, in later jaren, plaats kan grijpen. We blijven bij wat onze vaders leerden: voor, onder of na den Doop, naar het welbehagen Gods.

Alleen, daar deze werking voor ons verborgen, en ook voor den Doop mogelijk is, heeft de Kerk van Christus zich naar deze mogelijkheid in te richten en van de onderstelling ervan uit te gaan.

Evensoo als Dr. H. H. Kuyper op blz. 18 schrijft, dat deze inlijving naar luid van het Formulier door den Doop geschied is, zouden wij liever schrijven: onder den Doop.

Want het is wel waar, dat ook de werking van den Heiligen Geest tot het Sacrament behoort, maar dan is ze deel van den Doop en werkt niet door den Doop.

Onderscheidt men daarentegen en neemt men Doop als den naam voor betgeen de Kerk hare zijds doet, dan schijnt het ons juist te zeggen, dat de Heilige Geest deze werking der inlijving onder den Doop tot stand brengt, wil men anders zoo licht gevaar loopt, de onnadenkende aan zeker reed verband tusschen de bespreking met het water en de werking des Geestes te doen denken.

KUYPER.

Officiële Berichten.

Mit verkorting uit het Kerkblad van 18 Januari.

Vergadering der Classis Bolsward, gehouden te Bolsward 2 Jan. 1895.

Naar toebereit in Ds. R. K. Brouwer praeses: Ds. S. Rozema scriba en wordt Ds. A. Andre tot assessor benoemd.

De notulen worden gelezen, de credentie-brieven onderzocht en na eenige opmerkingen goedgekeurd.

Thans komt in bespreking het rapport over de zending. Dit rapport bevat eenige adviezen en een voorstel. De adviezen luiden als volgt.

a. Bij de gewone bediening des Woords, worde telkens waar het te pas komt, de gemeente bepaald bij hare roeping in het werk der zending, opdat zij leere verstaan, dat de zending geen buitengewone maar gewone arbeid der kerk is. Dit worde meer bijzonder gedaan op bepaalde samenkomsten voor de zending.

b. Onder toezicht of leiding van den kerkeraad worde goede zendingdictuur geregeld verspreid. (*Moederhand, of Heidenboek*).

c. Men trachte het daaraan te leiden, dat van alle leden of van alle huijsgezinnen tot de Gerel. kerk behoorende, geregelde bijdragen inkomten. Men moet dit niet als giften maar als bijdragen beschouwen.

d. Men bevordere de kennisneming van het arbeidsveld en den arbeid der zending bepaal-